

Άγγελος Συρίγος, Ευάνθης Χατζηβασιλείου, *Μεταπολίτευση, 1974-1975. 50 ερωτήματα και απαντήσεις*, Πατάκη, Αθήνα 2024, 312 σελ.

Όταν μπήκαν οι βάσεις της δημοκρατίας

Από τον ΛΕΥΤΕΡΗ ΚΑΝΤΖΙΝΟ

Το 1974, η μετάβαση από τη χούντα στη δημοκρατία, η αποκατάσταση της σταθερότητας και η διαχείριση των επιπτώσεων από την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο και την κατοχή περίπου του 36% του νησιού, ήταν ένα μεγάλο στοίχημα για τον Κωνσταντίνο Καραμανλή. Το δημοψήφισμα που οδήγησε στη λύση του πολιτειακού ζητήματος στην Ελλάδα, η χάρη στους πραξικοπηματίες και η μετατροπή της πονηής τους σε ισόβια, η νομιμοποίηση του ΚΚΕ, η εξομάλυνση της κοινωνικής και πολιτικής ζωής χωρίς συγκρούσεις και ρήγματα και η κατείληψη της χώρας προς την Ευρώπη και γενικότερα προς τις επιλογές του δυτικού κόσμου ήταν μερικοί ακόμα στόχοι που επιτεύχθηκαν. Το βιβλίο του Άγγελου Συρίγου και του Ευάνθη Χατζηβασιλείου αναλύει τις κορυφαίες επιλογές του πρώτου χρόνου μετά την πτώση της δικτατορίας και τις δυσκολίες που έθετε για την ενδόση των αυτών των επιλογών η περιρρέουσα ατμόσφαιρα.

Τον περασμένο Μάρτιο κυκλοφόρησε το βιβλίο *Μεταπολίτευση, 1974-1975. 50 ερωτήματα και απαντήσεις* από τις εκδόσεις Πατάκη. Συγγραφείς του είναι ο δρ. της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Μπρίστολ και πρώην υφυπουργός Παιδείας Άγγελος Συρίγος και ο εγνωσμένου κύρους δρ. της Ιστορίας Διεθνών Σχέσεων από το London School of Economics Ευάνθης Χατζηβασιλείου. Και οι δύο συγγραφείς, εκτός των άλλων ιδιοτήτων τους, έχουν μελετήσει σε βάθος τα γεγονότα της κυπριακής τραγωδίας του 1974 και της εγχώριας πολιτικής σκηνής εκείνης της χρονικής περιόδου, με έμφαση στους 12 μήνες της Μεταπολίτευσης, δηλαδή από τον Ιούλιο του 1974 έως και τον Ιούνιο του 1975.

Το βιβλίο χωρίζεται σε οκτώ ενότητες, ενώ όλες οι υποενότητες του απαντούν και σε ένα καίριο ερώτημα, ώστε ο αναγνώστης να κατανοήσει τα γεγονότα της εποχής με σαφήνεια και χρονική αλληλουχία. Αρχής γενομένης από την εισαγωγή, δίνεται η ερμηνεία του όρου Μεταπολίτευση, αναλύεται η πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα το 1974, δηλαδή το χρονικό μεταίχμιο για τη μετάβαση από το καθεστώς της επταετούς δικτατορίας στην Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και, τέλος, η θέση της Ελλάδας στη διεθνή κοινότητα. Αυτές είναι οι βασικές προϋποθέσεις για να κατανοήσει ο αναγνώστης το πλαίσιο εντός του οποίου έλαβαν χώρα τα γεγονότα έως το καλοκαίρι του 1975.

Το πρωτοσέλιδο της Βραδυνής, 23 Ιουλίου 1974, αναγγέλλει την επιστροφή του Καραμανλή. Έτσι άρχισε η Μεταπολίτευση.

ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Στην πρώτη ενότητα του βιβλίου απαντώνται τα ερωτήματα που σχετίζονται με τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα της εποχής, δηλαδή του

δικτάτορα Ιωαννίδη, του αρχιεπισκόπου και πρώτου προέδρου της Κύπρου Μακαρίου και του αμερικανού υπουργού Εξωτερικών Χένρι Κίσινγκερ, καθώς και με τις συνθήκες υπό τις οποίες πραγματοποιή-

θηκε η πρώτη φάση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο (Αττίλας Ι). Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, μέσα από εννέα απαντήσεις σε καίρια ερωτήματα για την κατανόηση της περιόδου, ο αναγνώστης πληροφορείται για το τι συνέβη στη χώρα τις πρώτες ημέρες της Μεταπολίτευσης, ενώ το τρίτο μέρος είναι αφιερωμένο στη δεύτερη φάση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο (Αττίλας ΙΙ). Ακολούθως, στο τέταρτο μέρος περιγράφονται οι διαδικασίες για τη διενέργεια των πρώτων εκλογών μετά από την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος, καθώς στο πέμπτο μέρος μέσα από μόλις τρεις ερωταπαντήσεις καθίσταται αντιληπτή η σημασία του νέου συντάγματος της χώρας και ο ρόλος του ανώτατου θεσμικού άρχοντα στη λειτουργία του κράτους. Παρομοίως, με ισορροπημένες ερωταπαντήσεις στο έκτο μέρος, ο Άγγελος Συρίγος και ο Ευάνθης Χατζηβασιλείου καλύπτουν τις σχέσεις της Ελλάδας με τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρώπη και τα Βαλκάνια κατά τους συγκεκριμένους μήνες της Μεταπολίτευσης, ενώ στο έβδομο μέρος αναλύονται οι διμερείς σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία και η απαρχή των προβλημάτων που προέκυψαν τότε και υφίστανται έως σήμερα (υφαλοκρηπίδα, αιγιακές διεκδικήσεις κ.λπ.). Τέλος, στο όγδοο μέρος, γίνεται μια αποτίμηση της περιόδου της Μεταπολίτευσης, σχολιάζεται η ποινική κατάληξη των δικτατόρων της επταετίας 1967-1974 και ερμηνεύεται ο ρόλος των πρωταγωνιστών εκείνης της χρονικής περιόδου στη μετέπειτα πολιτική ιστορία του τόπου.

Μέσα από τις 300 και πλέον σελίδες του βιβλίου, ο αναγνώστης είτε έχει βιωματική εμπειρία από εκείνη τη χρονική περίοδο είτε γεννήθηκε αργότερα και οι γνώσεις του περιορίζονται μόνο από σχετικά αναγνώσματα, παρακολουθεί την πολιτική ιστορία της Μεταπολίτευσης με πολύ απλό (και καθόλου απλοϊκό) τρόπο, με πολλή ενδιαφέρουσα ροή, με ψύχραμα ματιά και με τη συγγραφική δεινότητα που λίγοι δάσκαλοι κατέχουν για να μεταδώσουν τις γνώσεις τους ακούραστα και αβίαστα. Αν και το πλαίσιο των γεγονότων εκείνης της περιόδου είναι εν πολλοίς γνωστό, το βιβλίο αυτό ερμηνεύει τα γεγονότα υπό ένα νέο πρίσμα, αποκαθιστώντας πολλές στρεβλώσεις που έλαβαν χώρα εξαιτίας του λαϊκισμού κυρίως κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Αν και η συγκεκριμένη εργασία αφορά αμείωτα τα γεγονότα και τις διεργασίες που έλαβαν χώρα την πρώτη περίοδο της Μεταπολίτευσης, γίνονται καιρικές αναδρομές στη δράση και στο έργο ορισμένων πρωταγωνιστών της εποχής από τα χρόνια ακόμη της δεκαετίας του 1950, όπως για παράδειγμα του Τσάτσου και του Παπακωνσταντίνου για τη συνταγματική αναθεώρηση. Είναι αναδρομές απαραίτητες προκειμένου ο αναγνώστης να αντιληφθεί τις προσπάθειες για την πολιτειακή αλλαγή που τα πρώτα ψήγμάτα της εμφανίστηκαν πριν από την επταετή δικτατορία, αλλά και το αναχρονιστικό κενό που προκλήθηκε εξαιτίας της τελευταίας.

Ασφαλώς ο πρωταγωνιστής της μεταπολίτευσης ήταν ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και γι' αυτό το λόγο οι δύο συγγραφείς αναλύουν διεξοδικά τις προσπάθειές του (με τα λάθη και τις επιτυχίες του) για τη δημιουργία της Γ' Ελληνικής Δημοκρατίας. Εντός αυτών των δώδεκα μεταπολιτευτικών μηνών, ο Καραμανλής ήταν εκείνος που κράτησε τις ισορροπίες, αν και βαλλόταν πανταχόθεν, από τις ακροδεξιές πολιτικές και κοινωνικές τάσεις που αντέδρασαν στη νομιμοποίηση του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας μέχρι τα λαϊκιστικά άκρα που επιζητούσαν «ένα νέο Γουδί» και την εκτέλεση των επικεφαλής του απριλιανού καθεστώτος. Ωστόσο, με την ανάλυση που παρατίθεται στο εν λόγω βιβλίο, δίνεται η νηφάλια ερμηνεία των επιλογών του Καραμανλή (έδωσε χάρη στους υπαίτιους του πραξικοπήματος, μετατρέποντας την καταδίκη τους σε ισόβια κά-

ΚΥΡΙΑΚΗ 24 Αυγούστου 1975
Η ΑΥΓΗ
 Πρωινή εφημερίδα της Άριστερας
 ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΡΙΟ ΤΟΥ ΚΚΕ ΕΣ. - ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΚΕΝΤΡΑ ΤΗΣ ΑΜΑΛΟΓΟΥ
 ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ 4
 12
 ΕΠΕΤΕΙΕΣ

Τρεις σε θάνατο και οκτώ σε ισόβια δεσμά Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΣΕ ΠΛΗΡΗ ΑΝΤΙΘΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Έσπευσε να αναγγείλει μετριασμό των ποινών

● Κ.Κ.Ε. έσ.: Ή κυβερνητική ενέργεια μπορεί να εναρμονίσει τους επιδόλους δικτάτορες
 ● Α. ΠΑΠΑΝΑΥΡΟΥ: Άμεση προσφυγή στη λαϊκή εξουσία
 ● Γ. ΜΑΥΡΟΣ: Έκτακτη σύγκληση της Βουλής

ΔΑΘ ΜΟΙΣ ΔΡΕΣΕ μετά την απόφαση του Πλαταιικού Έκτακτου για τις οργισμένες της Ζίης Απριλίου — απόφαση προφανώς υποστηρίξει η κυβέρνηση με με προσφυγή στα ελληνικά κείμενα, σπουδαίο επίθετο στη δράση για να μιλώ ο πο έστω το έργο της δικτατορίας, δυστυχώς ως επιθετικό των μετριασμών εν ποινών.

«Έν όνοματι του λαού»
 ΜΕ ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ... (text continues)

ΒΑΡΩΣ
 ΚΑΒ ΚΑΒΡΙΝ
 Γ. ΠΑΠΑΝΑΥΡΟΥ
 Ν. ΜΑΥΡΟΣ
 Σ. ΠΑΠΑΝΑΥΡΟΥ
 ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΒΡΙΝ
 Γ. ΠΑΠΑΝΑΥΡΟΥ
 Δ. ΚΑΒΡΙΝ
 Ε. ΤΑΤΣΟΥ
 Δ. ΚΑΒΡΙΝ
 Δ. ΣΤΡΟΜΑΤΙΔΟΥ
 ΑΡΧΟΝ
 Κ. ΚΑΒΡΙΝ
 Ο. ΑΝΝΑΛΗΣ

Ακόμα και η *Ανήγ*, η εφημερίδα του σχετικά νηφάλιου ΚΚΕ εσωτερικού, επέκρινε την επιλογή του Κωνσταντίνου Καραμανλή να μην εκτελεστούν οι θανατικές καταδίκες των πρωταιτών της δικτατορίας και να μετατραπούν σε ισόβια δεσμά.

θερξής, με τη φράση «όταν λέμε ισόβια εννοούμε ισόβια»), ο οποίος επί ξυρού ακμής οδήγησε τη χώρα από την ταπείνωση και τον διχασμό στον κοινοβουλευτικό και στον κοινωνικό εκδημοκρατισμό.
 Το 2021 η Ελλάδα γιόρτασε τη συμπλήρωση των 200 ετών από την εθνική παλιγγενεσία, το 2022 τίμησε και έκανε τον απολογισμό της με αφορμή τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή και φέτος, το 2024, εορτάζει μισό αιώνα από την πτώση της επταετούς δικτατορίας και την έναρξη της μεταπολιτευτικής περιόδου. Αυτά τα 50 χρόνια ήταν η αφορμή για τη συγγραφή αυτού του βιβλίου, όπως οι ίδιοι οι δημιουργοί του αναφέρουν. Είναι μια εργασία που αποτάσεται τον συναισθηματισμό και τις πολιτικές/κομματικές αναγνώσεις. Απευθύνεται σε ένα αναγνωστικό κοινό «που αποζητεί την έντιμη, νηφάλια και επιστημονική αποτίμηση», όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του βιβλίου και όπως διαπιστώνεται σε κάθε σελίδα του. Το εγχείρημα αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο, ειδικά για τον Άγγελο Συρό, ο οποίος είναι πολιτικά ενεργός ως βουλευτής και πρώην υφυπουργός του κόμματος που ίδρυσε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής.
 Οι συγγραφείς καταπιάνονται με γεγονότα που πολλοί αναγνώστες βίωσαν ή και θυμούνται με έντονο συναισθηματισμό. Αυτό από μόνο του αποτελεί τεράστια δυσκολία,

επειδή οι αναμνήσεις, ο υποκειμενισμός, ο πολιτικός προσανατολισμός και οι κομματικές κατευθύνσεις ορισμένων εκ των αναγνωστών καθιστούν την αντικειμενικότητα εγχείρημα που μπορεί να αμφισβητηθεί. Επίσης, για την ανάγνωση του συγκεκριμένου ελλοχεύει μία ακόμα δυσκολία. Πολλοί θεωρούν ότι το σύγχρονο πολίτευμα της Ελλάδας και η εν γένει δημοκρατία και ελευθερία που επικρατεί στη χώρα είναι κάτι το δεδομένο. Μέγα λάθος — διότι και η δημοκρατία, και οι ελευθερίες, και η Ευρώπη κατακτήθηκαν κυριολεκτικά με αίμα και με πολύ κόπο. Αυτό ακριβώς, ότι τίποτα δεν χαρίστηκε ούτε είναι αμετάβλητο, αλλά χρειάζεται διαρκή αγώνα για τη διατήρησή του, έρχεται να επισημάνει το βιβλίο αυτό.
 Η δημοκρατία, η ελευθερία, η κοινωνική ισορροπία και συνοχή, καθώς και η επικράτηση των ψυχραιμότερων φωνών δεν είναι αυτονόητα. Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου για τη Μεταπολίτευση ξεδιπλώνεται αυτό που στη σύγχρονη εποχή θεωρείται κεκτημένο, ενώ τότε ήταν υπό διακύβευση.

να είναι παραγκωνισμένες, ξεχασμένες και μερικώς υποτιμημένες. Τους δώδεκα εκείνους πρώτους μήνες τέθηκαν οι προϋποθέσεις για τη σύγχρονη πολιτική, θεσμική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας. Μέσα από τη μελέτη αυτού του βιβλίου, ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι κάθε άλλο παρά εύκολη ήταν η μετάβαση, αφενός επειδή τα ερείσματα της χούντας ήταν ακόμα ισχυρά, αφετέρου επειδή πολύ σύντομα αναβίωσαν οι ιδεοληπτικές κοινωνικές αγκυλώσεις της μεταπολεμικής περιόδου.
 Ο ρέων λόγος των δύο συγγραφέων, η επιστημονικά τεκμηριωμένη ανάλυσή τους, η επιτυχώς νοηματική διάρθρωση του βιβλίου και η κάλυψη όλων των σπουδαιότερων γεγονότων της εποχής επιτυγχάνουν με εύληπτο τρόπο την αποκαθάρωση όσων στρεβλών και λαϊκιστικών αντιλήψεων επίλαστα επικρατήσαν τα επόμενα χρόνια από τους τυχοδιώκτες της εγχώριας πολιτικής σκηνής. Μέσω του βιβλίου αυτού επιτυγχάνεται μια ολοκληρωμένη αποτίμηση του έργου που σημειώθηκε τα χρόνια της Μεταπολίτευσης, δίχως αυτό να σημαίνει ότι ολοκληρώθηκε η πορεία εκσυγχρονισμού του ελληνικού κράτους. Τουναντίον, όπως χαρακτηριστικά καταλήγουν οι συγγραφείς, τα γεγονότα εκείνης της περιόδου πρέπει να αποτελέσουν τον βατήρα της μεταπολιτευτικής γενιάς για την ακόμα περαιτέρω πρόοδο της χώρας και τη θωράκιση των θεσμών. ■